

Co pohledávají agamy na Korfu?

Martin Šandera, Hana Šanderová

Korfu, nejsevernější z Jónských ostrovů, má rozlohu 592 km². Leží jen 2,5–20 km západně od pobřeží Albánie a Řecka. Severní část ostrova je hornatá (nejvyšší vrchol Pantokrátor — 906 m n. m.), střední část kopcovitá, jižní mírně vlněná. Subtropické mírné klima a dostatek srážek (roční průměr 1 137 mm) jsou dobré podmínky pro růst bujné vegetace. Většinu ostrova tvoří kulturní krajina, převládají olivovníkové háje se vzrostlými starými stromy. Olivovníky mají mnohdy četné dutiny a poskytují tak úkryty různým živočichům.

Během naší dovolené na Korfu v červnu 2002 jsme se věnovali ověřování zdejšího výskytu populace agam, který je izolovaný od souslednějšího areálu rozšíření. Na nevelkém území tu žije agama hardún (*Laudakia stellio*), která se vyskytuje od Řecka podél východního mediteránu až do Egypta a na východě zasahuje až do Iráku.

Studium herpetofauny na Korfu probíhalo již v 19. stol. a výsledky publikovalo mnoho autorů. Podle jedinců nalezených na tomto ostrově byl popsán nový druh ještěrky — paješterka tečkovaná (*Algyroides nigropunctatus*). Ale zprávu o výskytu agam na Korfu publikoval až v r. 1932 C. Koch, jenž při své cestě na ostrov na podzim 1929 zahlédl tři jedince. Mezi některými herpetology přetrvávaly pochybnosti o tomto údaji. Teprve v r. 1961 R. Mertens definitivně potvrdil výskyt agam na Korfu.

Zpočátku převládá názor, že jde o pozůstatky reliktního výskytu. Nejbližší se agamy vyskytují v okolí Soluně, to však je místo rovněž izolované. Hranice sousledného areálu rozšíření zasahuje nejzápadněji na Kyklády v Egejském moři (viz obr.). Hypotéze o reliktním

výskytu na Jónských ostrovech by nasvědčoval zpochybňovaný a přehlížený údaj T. Erharda (1858) o výskytu agam na ostrově Kefallonia. F. Werner (1894) se domníval, že Erhard ve skutečnosti viděl gekony r. *Tarentola*, které zaměnil za agamy. Každopádně Korfu není jediným Jónským ostrovem s výskytem agam. Nález byl učiněn i na ostrově Paxos (Sowig a Sowig 1989).

Druhou a dnes převládající hypotézou je, že agamy byly na Korfu, potažmo Jónské ostrovy, zavlečeny. S touto hypotézou přišel poprvé R. Mertens (1961) a dále ji rozpracoval v r. 1968. Uvažoval, že k zavlečení došlo náhodně lodní dopravou už ve starověku. Buchholz (in Mertens 1968) se domnívá, že šlo o záměrné vysazení. Poukazuje na to, že lidé ve starověku měli v oblíbené zahradě ještěrky. Introdukci agam na Korfu přisuzuje jistému otrokáři z kykladského ostrova Delos, kterému se údajně agamy zalíbily. Když se stěhoval na Korfu, rozhodl se vzít si je s sebou.

Ať už jde o náhodné zavlečení či záměrné vysazení, současný výskyt agam na Jónských ostrovech nasvědčuje tomu, že agamy tu nejsou původní. Na Kefallonii výskyt zatím nebyl definitivně potvrzen. Na ostrově Paxos jsou známy díky pozorování jediného exempláře na jihovýchodě ostrova nedaleko pobřeží. Na Korfu se agamy podle Mertense (1961) vyskytují na malém území mezi jihovýchodním břehem laguny Chalikiópulos na severu a Agi Kyriaki (případně Achilleonem) na jihu, na východě je území ohraničeno mořským pobřežím u Peramy, na západě není ohraničení přesně stanovené. Na takto vymezeném území nacházel agamy i P. Velenský (osobní sděle-

ní). J. Niethammer (in Mertens 1968) pozoroval agamy v oblasti Ponti, Viro a Kanali na západním a jižním břehu laguny Chalikiópulos (nejdále 5 km od laguny) a poukazuje na to, že se agamy vyskytují pouze v nedalekém okolí Chalikiópulos, která byla vlastně přístavem ostrova ve starověku.

Při našem putování jsme kromě území vytyčeného Mertensem našli agamy také v Kérkyře v Nové pevnosti. Celkem pět jedinců jsme pozorovali na rozpadlých kusech zdiva a na domku na hradbách. O nálezu dvou dospělých samců v parku podél pobřežní třídy Dimokratia na východě Kérkyry nás navíc informoval P. Lazurko.

Jednotlivé ještěrky jsme sledovali na zdech a ruinách podél pobřežní silnice z Peramy do Benitses, avšak nejvíce pozorování jsme učinili na lokalitě v Gastouri u paláce Achilleon. Na této lokalitě o přibližné rozloze 0,5 ha jsme viděli celkem 13 různých jedinců, z čehož by se dala odhadnout hustota populace na vhodných stanovištích na 25–30 jedinců na 1 ha. Agamy obývaly pouze ty olivovníky, na jejichž kmenech a větvích alespoň část dne dopadaly sluneční paprsky a v nichž se vytvořily dutiny. Na takových stromech byl většinou pozorován jeden dospělý samec, dospělá vzrostlá samice a jeden nebo dva mladí jedinci. Na některých stromech byli spatřeni pouze samci. Seděli na výše položených místech, 3–6 m nad zemí, samice a nedospělá zvířata většinou 1–3 m nad zemí, někdy i níže než metr. Občas zvířata slézala na zem lovit potravu nebo přebíhala k jinému stromu. Na zemi se jejich ostražitost zvyšovala. Útěková vzdálenost samců na stromě nebo zdi byla přibližně 5–6 m, na zemi 10 m, samic a mladých jedinců okolo 3 m, na zemi přibližně dvojnásobná.

Pohlaví dospělých agam bylo možné zjistit i na dálku podle zbarvení zvířat. Samci měli žlutočerveně zbarvenou hlavu (někdy žlutou s pouhým nádechem červené, někdy do oranžova), tmavě šedé tělo a světle šedý ocas (viz obr.). Na hřbetní straně trupu a nohou byly některé větší šupiny modré. Občas se vyskytla modrá šupina i v týlní

Vlevo portrét dospělého samce agamy hardún (*Laudakia stellio*) z ostrova Korfu ♦ Dospělý samec agamy hardún na tamaryšku (vpravo)

Rozšíření poddruhů agamy *hardún* (*L. stellio*) v Řecku a západní části Turecka (nahore). Orig. M. Šandery a H. Šanderové ♦ Dole dospělá samice agamy *hardún* na kmeni jilmu v Kérkyře. Snímky M. Šandery

oblasti hlavy a na horním rtu. Samice měly šedavou hlavu s nádechem žluté, vzrostlé samice žlutošedou. Tělo a ocas stejně šedavě zbarvené (viz obr.). Mladí jedinci byli šedaví. Ve střední linii hřbetu u všech zvířat bylo 4–5 větších žlutavých skvrn, u samců méně zřetelných až téměř nezřetelných. Na některých samicích byly patrné známky gravidity.

Jednou z otázek zůstává, proč se agamám na Korfu nepodařilo proniknout na další lokality. V oblastech souvislého druhoého areálu *L. stellio* jsou částečně synantropní a osídlují různá stanoviště (zdi, ruiny, kamenitý terén apod.). Na Korfu byly agamy většinou pozorovány na olivovnících, na zdech jen na některých místech. Např. na Kypru žijí jak v obcích, tak mimo lidská sídla, převážně na zdech a různých ruinách, ale osídlují i olivovníky. Agamy na Korfu však nemají příliš na výběr. Vhodných míst, kde by nacházely úkryty, je málo. Většina staveb se díky turistickému ruchu opravuje, kamenné zdi jsou vyspárovány a agamy by zde těžko čelily predatornímu tlaku. Další podmínkou jejich výskytu a populační hustoty je potravní nabídka na lokalitě. V tomto ohledu se jeví olivovníky jako méně výhodné. Agamy na stromě mají k dispozici jen část potravy, a tak slézají lovit i na zem. V případě nebezpečí musí utíkat na vzdálený a v porovnání se zdi úzký kmen. Blízkost široké zdi poskytuje větší šanci na úspěšný útěk.

Ale zpět k vlastní otázce, proč se agamy na Korfu více nerozšířily. Buď nejsou na ostrově od starověku a zavlečeny byly mnohem později, možná jen před několika stovkami let nebo i před kratší dobou a možná ne do laguny Chalikiópulos, ale přímo do hlavního města ostrova Kérkyry (do Nové pevnosti). Nebo jsou na Korfu skutečně od starověku a dále se nešířily, protože kolem laguny nebylo vhodné prostředí (např. souvislá zástavba, kamenitý terén, skalky). Musely tak zůstat na zdech přímo v přístavu. Pěstování olivovníků na Korfu dosáhlo většího rozmachu až ve středověku za vlády Benátčanů. Navíc pro agamy jsou vhodné pouze staré stromy s dutinami a olivovníky rostou pomalu. Možná tak měly od starověku se vyskytující agamy možnost rozšířit se alespoň do okolí na jih od laguny až mnohem později.

Další ne zcela vyřešenou otázkou zůstává taxonomický status populace na Korfu. Pokud sem byly agamy dovezeny, náhodně či záměrně, z ostrova Delos, pak by měly náležet k nominotypickému poddruhu. *Laudakia stellio stellio* je uváděna z Kykládských ostrovů Delos, Mykonos a Rínia (Beutler 1981). Poddruh *L. stellio daani* (Beutler a Frör, 1981), některými autory neuznávaný (Baig 1992, Göcmen a kol. 2003), se má lišit sérologicky a tím, že hlava není od těla barevně odlišena. K tomuto poddruhu jsou přiřazovány populace z okolí Soluně, a z oblasti od Kyklád (Paros-Archipel), Dodekanés a dalších ostrovů, jižního Turecka až po Irák a také severní Izrael. Ačkoli agamy z Korfu mají jasně barevně odlišenou hlavu od těla, většina autorů uvádí (Chondropoulos 1986), že subspecifická příslušnost není s určitostí vyřešena. Na odpověď si tedy musíme ještě nějakou dobu počkat.

